

met begin van de Cobragroep was een klein boekje

Door ERIK SLAGTER

Een herdruk naar het origineel van 'Goede morgen Haan' is iets bijzonders. Dit boekje van veertien bladzijden wordt bijna dertig jaar na de oorspronkelijke uitgave gezien als het eerste en misschien mooiste voorbeeld van de samenwerking tussen twee Nederlandse experimentele kunstenaars, de dichter Gerrit Kouwenaar en de schilder Constant Nieuwenhuys. De Experimentele Groep in Holland, in 1948 door o.m. Karel Appel, Constant en Corneille opgericht, trad in het voorjaar van '49 als uitgever op.

Constant en Kouwenaar maakten 'Goede morgen Haan' in april '49 op vellen boterhampapier die via fototypie tot dertig exemplaren werden vermenigvuldigd, vervolgens met de hand werden ingekleurd, genummerd en gesigneerd.

De spontane wisselwerking van dichters en schilders in een tekening, schilderij of objekt is typerend voor de experimentele en Cobra-periode. De kunstenaars baseerden hun experiment op de ervaring met de natuurlijke expressie van het materiaal. Het werken was van meer belang dan de theorie en het voltooide produkt. Schrijven en schilderen waren een avontuur en een uitdaging tot een "nieuwe universele creativiteit." Het individuele specialisme van de kunstenaar werd vaak verworpen. Constant schilderde niet alleen, maar schreef ook gedichten in 'Reflex', het orgaan van de Experimentele Groep.

Constant heeft waarschijnlijk voor het eerst woordschilderingen gezien tijdens de surrealistische conferentie van de avant-garde-kunst begin november 1948 in Parijs. Met Appel en Corneille was hij als vertegenwoordiger van de Experimentele Groep samen met representanten uit België en Denemarken voor deze bijeenkomst uitgenodigd. De Belgische surrealistische schrijver Christian Dotremont en de Deense experimentele schilder Asger Jorn hadden "te velde" kleine doeken gemaakt waarop zij woorden en beelden hadden vermengd. Ze lieten die op de tweede en derde dag van de conferentie zien. Op 8 november 1948 ondertekenden deze kunstenaars met enkele anderen een verklaring en richtten zo „Cobra” op.

Constant was eerder door Jorn gestimuleerd tot de vorming van een Experimentele Groep in Holland. Voor zijn samenwerking met een dichter moet hij daarna aan Kouwenaar hebben gedacht.

In het voorjaar van 1949 kwam Kouwenaar bij Constant en deze liet hem een waskrijt-tekening zien met de opmerking dat er nog veel wit was gebleven, waarop de dichter in enkele minuten het blad papier met woorden opvulde.

Het gedicht 'Elba' verscheen in 1951 in 'Podium'. Met enkele gedichten uit 'Goede morgen Haan' onder de noemer 'Een grapje dat mag' werd het verzameld in Kouwenaars eerste experimentele bundel 'Achter een woord' van 1953. In 1969 nam Kouwenaar twee andere teksten uit 'Goede morgen Haan' op in '100 Gedichten'.

Alle typerende kenmerken van de poëzie van Kouwenaar en de kunst van Constant uit de jaren vijftig vindt men in 'Goede morgen Haan' terug. Bij Constant het laddertje naar de vrijheid, de viervingerige handen, de opengesperde ogen van dieren, mensen en maskers, de tanden en de niets ontziende wielen die ook op zijn schilderijen de verschrikkingen van de oorlog expressief in felle kleuren uitbeelden. Kouwenaar schrijft met "kuchende letters" waarschuwend: al zijn de kanonnen dan gisteren, maar de atoombom is vandaag, en dicht vol vreugde om de poëzie waarin alles mag: "de stevige meisjes," "de indiaan" en "de grappige grapefruit".

'Goede morgen Haan' is een uitbundige en bezwerende, ontwakende en ontwapenende uiting van twee jonge kunstenaars met een gemeenschappelijk levensgevoel. Tekst en tekening vullen elkaar aan naar inhoud en uitdrukking. Het is nu een frisse herkenning van een voorbij tijdsbeeld.

Dit onvindbaar geworden dokument is dertig jaar na de oprichting van Cobra naar het handschrift en in de kleuren van het eerste exemplaar bij Querido heruitgegeven. Nu de vijftigers en hun schilderende vrienden zijn bijgezet in de literatuur en kunstboeken, wordt het opnieuw duidelijk dat het samengaan van kunstenaars en kunstvormen in het bijzonder kenmerkend was voor de experimentele periode. Daarvan zijn meer voorbeelden te geven: o.a. van Hugo Claus met Karel Appel of Corneille, van Bert Schierbeek met Appel en van Lucebert als dichter en schilder.

Deze facsimile-herdruk is dan ook niet alleen van belang als "klassieke" uiting van spontane scheppingsdrang, maar biedt tevens een herorientatie op de proefondervindelijke kunst en poëzie die een nieuwe morgen in onze cultuur heeft ingeluid.